

ULUSLARARASI HUKUK PENCERESİNDEN DOĞU AKDENİZ

“ Uluslararası deniz hukuku kurallarına göre, denize kıyısı olan ve kıyıları yan yana ya da karşılıklı olan devletlerin, kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) gibi bazı deniz alanlarında bağımsız hareket edebilmeleri için aralarında deniz yetki alanı sınırlandırma antlaşmaları yapmaları şarttır.

”
Dr. İslam Safa Kaya

Öğr. Üyesi, Kırıkkale
Üniversitesi Hukuk Fakültesi

E nerji kaynaklarına sahip olma arzusu, günümüz dünyasında uğruna savaşların yaşandığı stratejik bir hedeftir. Fosil kaynakların başını çektiği enerji dünyasında yaşanan hakimiyet mücadeleleri, 20. yüzyıl sonlarında denizlere taşınmıştır. Bu çerçevede derin deniz sondajlarının ma-

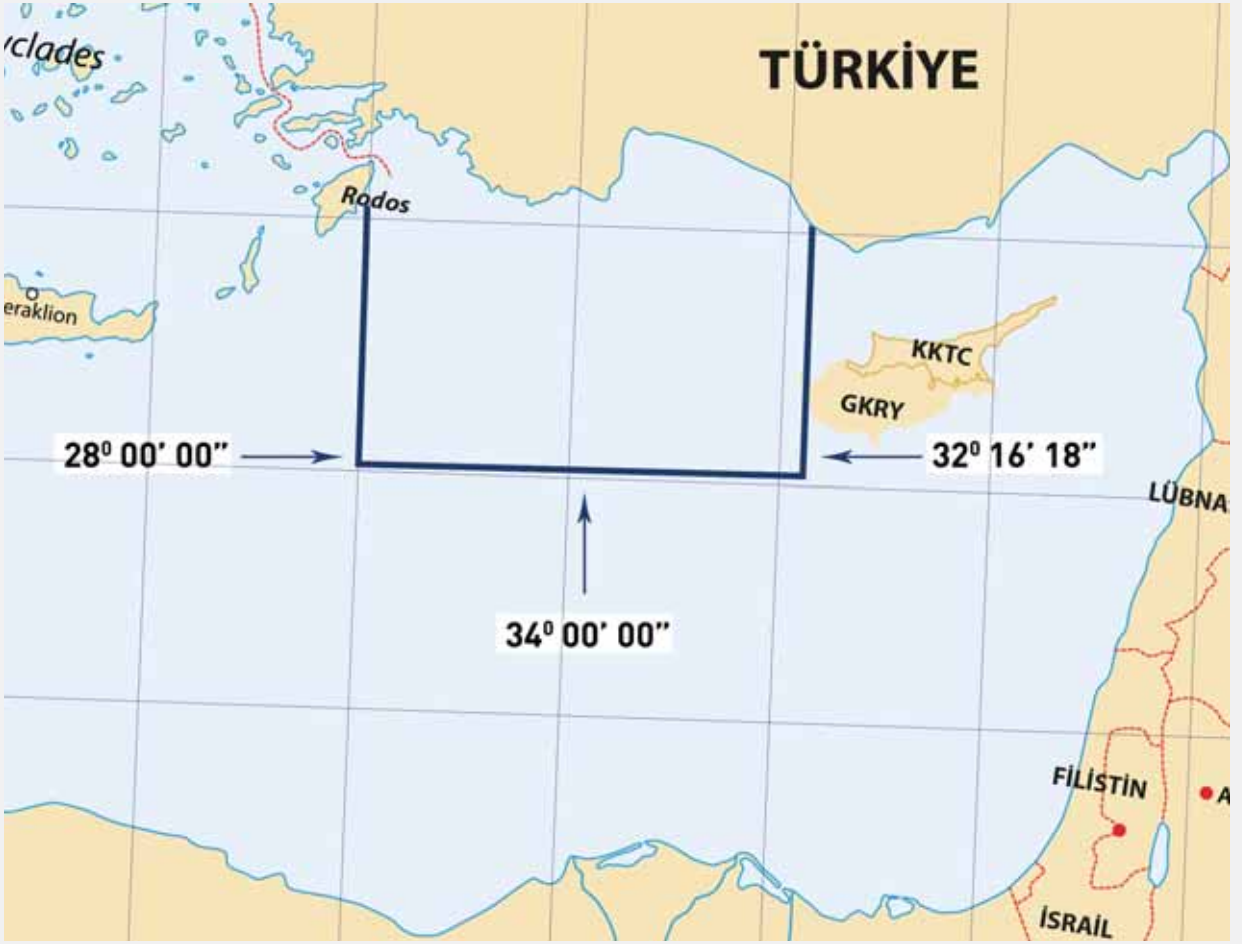
liyetlerinin oldukça yüksek oluşu devletleri korkutmamış, bilakis ortak girişimlerde bulunulmak suretiyle sahada daha da aktif olunmuştur.

Enerji mücadelelerinin son zamanlarda zirve yaptığı bir deniz alanı da Doğu Akdeniz'dir. Bölgeye komşu çok sayıda devletin oluşu, yapılan keşiflerin iştah kabartan düzeylerde olması ve bölgenin bazı çözülememiş siyasi sorunları barındırması, gergin zamanların yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Türkiye

de bölgede aktif bir aktör konumundadır ve bu itibarla mesele, bizleri çok yakından ilgilendirmektedir. Bu çalışmamızda, tüm bu hususlar dairesinde meseleyi uluslararası hukuk penceresinden inceleyerek, sorunu çok boyutlu değerlendirmeye çalışacağız.

Uluslararası deniz hukuku kurallarına göre, denize kıyısı olan ve kıyıları yana yana ya da karşılıklı olan devletlerin, kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) gibi bazı deniz alanlarında

Dışişleri Bakanlığı'nın Kıta Sahaneliği Olarak İlan Ettiği Alan. Dışişlerince, 28 derece meridyenin batısındaki Türk-Yunan kıta sahanlığı sınırının Akdeniz'e ulaştığı noktaya kadar uzanacağı belirtilmiştir.

bağımsız hareket edebilmeleri için aralarında deniz yetki alanı sınırlandırma antlaşmaları yapmaları şarttır. Türkiye'nin ise bölgede sadece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile bu yönde yapılmış bir antlaşması vardır. 2000'li yılların başından itibaren Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), bölgede yer alan birçok devletle sınırlandırma antlaşması yaparken maalesef Türkiye, bu konuda pasif kalmıştır. Peki, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki resmi görüşü nedir?

Öncelikle belirtmek gerekir ki Türkiye, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne

(BMDHS) taraf değildir. Ancak bu sözleşme hükümlerinden bazılarına teamül hukuku gereği dayanmaktadır. Yerel mevzuatta kıta sahanlığı veya MEB sınırlarına ilişkin bir belirleme yapılmamıştır. Sadece, karasuları konusunda bir yasal düzenleme vardır. O da 1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu'dur. Bu kanunun verdiği yetki ile Bakanlar Kurulu, Akdeniz'de karasularının genişliğini 12 mil olarak tayin etmiştir.

Türkiye, ilk kez Doğu Akdeniz'le ilgili resmi görüşünü GKRY ile Mısır arasında imzalanan 2003 tarihli sınırlandırma antlaşmasın-

dan hemen sonra 02.03.2004 tarihinde verdiği nota ile ortaya koymuştur. Türkiye, bahsi geçen notada, Doğu Akdeniz'de özellikle 32 16 18 koordinatının batısındaki bölgede *ab initio* ve *ipso facto* (başlangıçtan beri var olan, ilanına gerek olmayan) hakkı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu bölgeye ilişkin sınırlandırma antlaşmalarının bölgeyle coğrafi ilintisi olan devletlerin tamamının bir araya gelmesi ile yapılabileceğini belirten Türkiye, bu sebeple GKRY ile Mısır arasındaki bu antlaşmayı tanımadığını, bunun yanında GKRY'nin adayı tek başına temsil etme yetkisi

olmadığını ve adayla ilgili herhangi bir konuda aslı unsur olan KKTC'nin de taraf olması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde, GKRY ile Lübnan arasında 2007 yılında yapılan sınırlandırma anlaşması sonrasında da 30.01.2007 tarihli açıklamasıyla benzer görüşleri ifade eden Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 05.08.2011 tarihli açıklaması ile de GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğalgaz çalışmalarından endişeli olduklarını, bu tür gayretlerin adadaki barış görüşmelerini de çıkmaza sokacağını ifade etmiştir.

Türkiye'nin bölgede fiili olarak attığı bazı adımlar da yetki alanına ışık tutmuştur. İlk olarak 02.07.1974 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) Rodos Adası'nın güneydoğusunda, Enerji Bakanlığı'nca belirlenecek olan arama bölgesinde petrol araması için ruhsat verilmiş, bu şekilde, sözü edilen bölgenin Türkiye'nin karasuları dışında ve kıta

sahanlığı içinde bulunduğunu ifade edilmiştir.

“**Uluslararası deniz hukukunda, deniz yetki alanında sınırlandırma yapılırken uyulması gerekli ilkelerden en önemlisi hakkaniyet ilkesidir. Bu ilke doğrultusunda da sınırlandırmaların “orantılılık” esasına göre yapılması şarttır.**”

Yine 26.03.2003 tarihinde önemli bir başka gelişme yaşanmıştır ve Yunanistan “Türkiye'nin deniz yetki alanları” ifadesini kullanmak suretiyle Meis Adası'nın güneyinde bir araştırma yapmak için Türkiye'den izin istemiş ve bu isteği kabul edilmiştir. Böylece Yunanistan bir nevi sözü edilen bölgenin Türk kıta sahanlığında bulunduğunu ikrar etmiştir.

Türkiye, 09.08.2007 tarihinde ise TPAO'ya dört bölgede daha arama ruhsatı vererek, bu bölgelerin de kıta sahanlığından olduğunu resmen tekrarlan ilan etmiştir. Bu ruhsatlardan birinin kapsadığı bölge, GKRY'nin ilan ettiği parseller ile de çakışmakta, bu yönüyle Türkiye açısından açık bir irade beyanı niteliğinde de olma özelliğini taşımaktadır.

Doğu Akdeniz'in günümüzdeki sorunlu vaziyetine bürünmesi süreci 2003 yılı ile başlamıştır. Yukarıda da ifade edildiği gibi GKRY, bölgedeki birçok devletle bu yıldan itibaren sınırlandırma anlaşmaları akdetmiştir. Buna karşın adanın diğer temsilcisi KKTC, herhangi bir adım atamamıştır. Zira, adanın temsilcisi olarak GKRY tanınmaktadır. Her ne kadar Türkiye tarafından bugüne kadar yetki alanlarını gösteren resmî bir harita yayımlanmamış ise de literatürde var olan haritalardan biri şu şekildedir:

Uluslararası deniz hukukunda, deniz yetki alanında sınırlandırma yapılırken uyulması gerekli ilkelere en önemlisi hakkaniyet ilkesidir. Bu ilke doğrultusunda da sınırlandırmaların “orantılılık” esasına göre yapılması şarttır. Oysa GKRY, bölge devletleri ile yaptığı sınırlandırma antlaşmalarında bu ilkelerle tamamiyle çelişmiştir. GKRY'nin Suriye, İsrail ve Lübnan ile yaptığı antlaşmalara bakıldığında Zafer ve Baf burunlarının kıyı çizgisi olarak esas alındığı ve bu üç devletin GKRY'den 1,8 kat fazla kıyı uzunluğuna sahip olmasına karşın, GKRY ile neredeyse eşit deniz alanlarına sahip olduğu ifade edilebilir. GKRY, Lübnan'ın olması gereken 3957 km, İsrail'in olması gereken 4600 km'lik alanını hukuka aykırı olarak gasp etmiştir.

Mısır ve GKRY arasında yapılan ve daha sonra Mısır Meclisi tarafından iptal edilen sınırlandırma antlaşmasında da durum aynıdır. Burada da kıyı çizgisi olarak Zafer ve Arnauti burunlarının esas alındığı dikkate alınır, GKRY'nin sahip olması gereken deniz alanı, Mısır'ınkinin yarısı kadar olması gerekirken Mısır'dan 21.500 km daha fazla olmuştur.

“

Türkiye'nin ve Kıbrıs adasının asli unsurlarından olan KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki hakları, vazgeçilmez ve devredilemez özellikte haklardır.

”

GKRY'nin bu hukuka aykırı faaliyetleri karşısında Türkiye ve KKTC tarafından elbette her düzeyde girişim yapılmalıdır. Diğer antlaşma yapan devletler de hukuka aykırılık sebebiyle, antlaşmaların iptali amacıyla yargı organlarına müracaat edebilirler. Bu bağlamda, Arnavutluk ile Yunanistan arasında yapılan kıta sahanlığı ve diğer deniz alanları sınırlandırma antlaşmasının, Arnavutluk Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği özellikle belirtilmelidir.

Türkiye'nin ve Kıbrıs adasının asli unsurlarından olan KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki hakları, vazgeçilmez ve devredilemez özellikte haklardır. GKRY tarafından ilan edilen MEB alanlarında sadece KKTC değil, aynı zamanda bazı bölgelerde Türkiye de hak sahibidir. KKTC, yabancı devletlerce resmen

tanınmasa da Kıbrıs müzakerelerinde taraf olan, bağımsız bir toprak bütünlüğü, siyasi otoritesi ve nüfusu olan bağımsız bir devlettir. GKRY, KKTC'nin bu pozisyonunu görmezden gelerek MEB alanına ilişkin ölçümünü halen KKTC toprağı olan Karpaz'ı ya da Zafer Burnu'nu esas alarak yapmış olsa da, bağımsız KKTC'nin; Mısır, Suriye, Lübnan ve İsrail ile sınırlandırma antlaşmaları yapması elzemdir. Şu anki bölge siyasi konjonktürü buna müsaade etmese dahi geleceğe dair politikanın bu esaslar daire-sinde şekillenmesi şarttır.

Peki Türkiye'nin masada ileri sürmesi gereken hukukî iddiaları neler olmalıdır? Bu iddiaları şöylece sıralayabiliriz:

1. Sınırlandırmada tek taraflı işlem yapılamaz.
2. Her devletin kendisine ait olan ve başka bir devletin doğal uzantısına tecavüz etmeyen bir kıta sahanlığı olmalıdır.
3. Sınırlandırma, uluslararası deniz hukukunda deniz yetki

alanları sınırlandırmasında temel ilke olan hakkaniyet ilkesine göre gerçekleştirilmelidir.

4. Yine sınırlandırmanın, bir diğer ilke olan "özel şartlar" dikkate alınarak yapılması şarttır.

Netice itibariyle, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yaşanan son gelişmelere bakıldığında Türkiye ve KKTC'nin devre dışı bırakılması suretiyle bazı adımların atılmaya çalışıldığı görülmektedir.

GKRY'nin bölgedeki enerji rezervlerinden KKTC'nin de yararlanabilmesi için KKTC'nin Maraş ve Güzelyurt bölgelerinden toprak talep etmesi, sorunu çözümsüzlüğe götürmektedir. Bilhassa şu sıralarda Mısır-İsrail-Yunanistan üçlüsünün sık sık bir araya gelerek Türkiyesiz Doğu Akdeniz paylaşımı yapmaya odaklandığını tahmin etmek zor değildir. Buna ilaveten bölge ile herhangi fiziksel ya da hukukî bağı olmamasına karşın ABD ve Fransa gibi devletlerin de sürekli açıklamalar yaparak sürece dahil olmaya çalışması, Avrupa

Birliği'nin (AB) Türkiye aleyhinde çeşitli kararlar alması, GKRY'nin Fatih gemisi personelleri aleyhine Avrupa Tutuklama Emri çıkarması gerilimi tırmandırmaktadır. Tüm bu tahrik edici adımlara karşın Türkiye ise bölgedeki aktif pozisyonunu her geçen gün artırmaktadır. Gerek 29 Ekim 2018'de Fatih Sondaj Gemisi'nin Doğu Akdeniz'de sismik faaliyetlere ve sondaja başlaması, gerekse mart ayında yapılan "Mavi Vatan" tatbikatı, hiç şüphesiz ki bölgede Türkiye ve KKTC'siz bir projenin mümkün olmayacağını ilgili devletlere ilan eden girişimlerdir.

Bu yönüyle uluslararası hukuk nezdinde bölgenin önemli aktörü olarak hak sahibi olan Türkiye, şu sıralarda Doğu Akdeniz'de bulunan 3 adet gemisinin faaliyetlerini devam ettirmelidir. Eş zamanlı olarak da bahsettiğimiz uluslararası hukuktan doğan haklarını uluslararası merciler nezdinde daha çok ifade etmeli ve bölgede olası bir hukuka aykırı oldu-bittiye müsaade etmemelidir. ■